

ként értékes értekezés alapján meg lehet írni.

Lehet, hogy ez megtörténik s véleményt is alkotnak, de akkor legalább igazolni tudjuk, hogy a módszert itthon is észrevettük s talán még idejében óvást emeltünk ellene.

Könyvének e fejezetét későbbi korokra utalva ezzel fejezi be a szerző: „Az Alföld geológiai multjának tárgyalása során nem is tartom szükségesnek, hogy ezekkel az időkkel foglalkozzam...“ Igaza van a szerzőnek! De mi már azt is elengedtük volna, mert akkor a szakszerűen megírt többi részt, — amelyről egyébként szakemberek hivatása ítéletet mondani, — ezzel a kis szépséghibával nem rontotta volna el. Így kihívta maga ellen a régészet kritikáját, amit már a rábapüspöki kannibálizmus háromszoros megjelentetésével is megérdemelt volna.

Banner János.

Magyarország régészeti irodalma 1929-ben. *)

I. Őskor.

III. dr. Saád Andor: A Bükk hegységben végzett újabb ásatások eredményei. (Arch. Ért. 1929. évf. 238—247. old.)

Szerző ismerteti mindazoknak a kutatásoknak eredményeit, melyeket a bükk-hegységi Szeleta és istállóskői barlangokban eddig végeztek. 1927-ben Saád is ásatott az istállóskői barlangban, amelyet először Hillebrand Jenő kezdett ásatni 1911-ben. A Hillebrand által aurignacien korúnak megállapított barlang leghátulso részében 8 réteget sikerült szerzőnek feltárnia, melyek közül a legfelső neolithikus, a legalsó pedig sárga törmelékes agyag, melyen aurignacien tűzhelyet talált. Az 5. rétegen szintén tűzhely volt, kevésbé ti-

pikus aurignacien pengékkel. Az alsó tűzhelyből csonteszközök és több „kiskevélyi penge“ került elő. Az egyik csonteszköz egész hosszában egy vércsatornát válytak, amely valószínűleg az elejtett vad elvéreztetésére szolgált.

A barlang előlő részében talált tűzelőgödör feltárása nagyon szép eredménnyel járt. A humusz és mésztalaj által bekérgezett csillámos agyag lefejtésével 200-nál több, többé-kevésbé égetett ember-, főleg gyermekcsontokat találtak, amelyből Saád a kannibalizmusra gondol. A tűzhelyből obsidiánból, csontból és agancsból készült eszközökön kívül több edény töredéket is szedtek ki. Az edény töredékek közül legfontosabb egy svasztikás töredék.

A Szeleta barlangban Hillebrand ásatott 1928-ban L. C. G. Clarke, cambridgei egyetemi tanárral. A barlang palaeolithikus anyaga a solutréen korba való. „Hochsolutréen“ korú a barlangból előkerült két lándzsahegy. A Szeleta IV. szintjéből egy hasított végű csonteszközt mutat be Saád dr., amelyhez hasonlót Hillebrand a Pálffy-barlangban talált. Megállapítható erről, hogy a franciaországi késő-aurignacien korból előkerült hasonló csonteszközöknek felel meg. Ennek alapján szerző Hillebrand Jenővel együtt bizonyosra veszi, hogy az aurignacien nyugatról vándorolt keletre, szemben Menghin és Bayer megállapításaival.

Laczkó Dezső: Őstörténeti adatok a Balaton környékéről. (Évi jelentés a Veszprémmegyei Múzeum és múzeumi könyvtár 1928/29. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról.)

Ságvár községtől délnyugat felé egy domhátaság húzódik. A Jaba-völgyi szakaszának Horhosi völgyszakadékaiban már 1922-ben *Elephas primigenius* zápfogakat és egyéb csonttöredéket találtak. 1928-ban,

*) Az ismertetésben csak az 1930. decemberéig beérkezett folyóiratok cikkei vannak.

kissé távolabb 5 rétegből álló tűzpadot bon-
tottak ki. A könnyen máló „száraz lösz”
miatt a tűzpadból mindössze 1 m²-nyi terü-
letet tárhattak fel. A rétegekben *Arianta ar-*
bustorum és *Fruticola hispida* fossziliák
voltak, a kőszerszámokon (penge-vakarók,
hornyolt árvéső, tűzkőszilánkok), festék-
rög és faszéndarabkákon, továbbá a csont-
anyagon kívül. A kőszerszámok anyaga a
somogyvidéki másodkor kovasavas köze-
te. Megmunkált csontot nem találtak, csak
a *Rangifer tarandus* és *Equus caballus*
csontjait. Ezek az emlősök a pleisztocén
felső rétegében éltek, amely a magdalénien
korral esik egybe. Vitatható azonban, hogy
a kőipar a nyílt vidéki aurignacienhez vagy
a magdalénienhez tartozik-e, de megállá-
pítható, hogy a diluviumban nemcsak bar-
langokban, hanem a nyílt vidéken is élt az
ősember.

Szerző a Szent István Akadémián tar-
tott székfoglaló értekezésének második ré-
szében a „vöröstitői praehistorikus telepek-
kel” foglalkozik. A gyűjtőnév fogalma alá
a Vöröstitői község egész mezősege és a
mencshelyi és nagyvázsonyi határterületek
részei is tartoznak, körülbelül 12 km²-nyi
területben. A leletek a lösz felszínből ke-
rültek elő, melyeket az eke szántott ki. Az
Equus caballus fossilis, *Bos* sp., *Capra*
(*Ibex*) sp. csontokon kívül nagy számú mik-
rolit pengét találtak. A kaparó, fúró, lyu-
kasztó pengék a magdalénien és az ilien ko-
rok jellegzetességei, de vannak olyan szer-
számfélék is, melyek a neolithikum tár-
gyaira emlékeztetnek. A vöröstitői praehis-
toricumban több kultúra összekeveredéséről
szólhatunk.

Roska Márton: *A székelyhídi őskori*
aranylelet. (Arch. Ért. 1929. évf. 41—44.
old.)

A biharmegyei, székelyhídi szőlőkben
nyolc darab arany boglárta találtak 1927-

ben a munkások. A boglárta erdélyi arany-
ból készültek. Belsőfelületükön jól látsza-
nak az öntés nyomai. Gömbszelvény for-
májúak. A külső felületükön látható díszí-
téseket később poncolták, a gomblyukakat
pedig a belső felületen befelé fúrták. A na-
gyobbik S alakú, spirális, kiponcolt szala-
gokkal van díszítve. A spirál-tagok végeik-
nél azonban épen hogy csak érintik egy-
másat, nem függenek össze. A kisebbiken az
egymásba helyezett kettős szalag díszítés
megszakítás nélkül fut körbe, a szalag kö-
zepe pontsorrall van a kerületen kiponcol-
va. A felerősítésre itt is négy lyuk van,
egy ötödiket a felső vonalszalag alján
fúrtak.

Székelyhíd olyan útvonal mellett fek-
szik, amely az aeneolitikus időktől kezdve
a réz- és bronzkorokon át állandóan hasz-
nált volt. Ez az út vezetett a máramarosi
sóbányák felől az erdélyi aranybányák
felé, ezen az úton járhattak vándorkeres-
kedők, ötvösök. Az említett bolgárok is
ilyen módon juthattak Székelyhídra.

Dr. Banner János: *Adatok a körömmel*
díszített edények kronológiájához. (Arch.
Ért. 1929. évf. 23—34. old.)

Úgy a hazai, mint a külföldi anyag és
irodalom beható tanulmányozása alapján
szerző a két újjal, illetőleg körömmel dí-
szített edények magyarországi relatív kro-
nológiáját állapítja meg.

Az ily módon alkalmazott díszítéseknel
határozott tervszerűséget kimutatni nem
lehet, csak néhol lehet bizonyos mintákat
megfigyelni. A legtöbb ilyen edény hazánk-
ban a neolithikumban és a bronzkorban for-
dul elő, míg a külföldi lelet anyagában a
népvándorlás koráig kísérhető.

Dr. Hillebrand Jenő: *Újabb ásatásaim a*
zagyvapálfalvai bronzkori urnatemetőben.
(Arch. Ért. 1929. évf. 34—40. old.)

Szerző Zagypálfalván összesen 221 érintetlen sírt tárt fel, amelynek egy részét az Arch. Ért. XL. kötetében már publikált is. 1927-ben két ízben is ásatott; ebből az ásatásából közöl néhány megfigyelést, bemutat néhány jellegzetes urna- és eszköz-típust.

Az urnák alig 25–30 cm mélyen voltak a földben, néha olyan sűrűn egymás mellett, hogy az urnákhoz tartozó kisebb edénykéik hovátartozandóságának megállapítása sokszor igen nehéz feladat volt. Általában, a több mellékletből álló sírok mélyebben voltak eltemetve, egy esetben pedig 1 m mélyen feküdt. A gazdagabb sírokat, ha díszesebb volt urnájuk, a bronz mellékletek kis száma jellemzi, viszont az egyszerűbb urnákba temetettek mellett több bronztárgy volt található. Az urnák igen gyakran kavicsokkal voltak körülrakva, amelyből szerző arra következtet, hogy „kavics-kultusz”-ról lehet itt szó, amely a lélek hittel hozható kapcsolatba. A 165. sír urnájában egy felnőtt csontjai voltak eltemetve. Ugyanebben az urnában egy kicsi bronzvész és bronzbalta is volt, amelyek a rendes eszközöknek miniatűr utánzatai. Szerző szerint „pia fraus”-ról van szó, hogy a drága bronzanyagot megtakaríthassák.

Hillebrand az egységes kulturájú urna-temetőt a Reinecke által felosztott bronzkorszak „D” emeletébe sorozza.

II Rómaikor.

Dr. Buday Árpád: *A magyarföldi limeskutatások.* (Arch. Ért. 1929. évf. 58–67. old.)

Szerző a magyar limeskutatások történetét tárgyalja. Megemlékezik ismertetésében mindazokról, akik a limes problémával valaha is foglalkoztak és szigorú tárgyilagossággal ítéli meg az egyes kutatók munkásságának eredményeit.

Dr. Kuzsinszky Bálint: *Kiadatlan római köemlékek Szentendrén.* (Arch. Ért. 1929. évf. 45–57. old.)

Még a világháború előtt, Szentendrén talált négy kiadatlan rómaikori köemléket ismertet szerző. Az első köhasáb valószínűleg falba volt erősítve. A felirat betűformája az emléket a Kr. u. II. századba utalja.

A második emlék egy kőlap, amelyen felirat nincsen, csak griff madár ábrázolás. Valószínűleg olyan síremlékhez tartozott, amelynek egyik részét figurális dísz ékesítette.

A négyszögű kőtábla a harmadik emlék, amelyet a Szentendrén állomásozó cohors I. miliaria nova Severiana Surorum sagittarium állíttatott Alexander Severus tiszteletére. 15 sorban 2–2 katona neve van az emlékre vésve, mint akik az emléket állíttatták. A katonák praenomenei hiányoznak, mint ahogy a III. században ez szokásos is.

A negyedik emlék sírkő, amely derékban ketté van törve. A síremlék felső részén domborúműves ábrázolások vannak, alól pedig felirat. Az ábrázolási módból ítélve a sírkő a Kr. u. I. legfeljebb II. század első felére datálható.

Végül ötödik darabnak egy Pozserovacska nevű szerb templom udvarában, falba illesztett sírkövet ismertet. Aedikula szerű keretben egy házaspár domborművű képe van ábrázolva. Az esetleges felirat a sírkőről letörött.

Horváth Tibor Antal: *Ondódi ásatások.* (Vasvármegye és Szombathely város Kultúregyesülete és a Vasvármegyei Múzeum III. Évkönyve. 1927–1929. 96–108. old.)

A Szombathely melletti Ondód község toronyi határszélén egy betömött kutat találtak 1928-ban. A kút oldala kövekből és rómaikori téglákból volt kirakva. A kút szétbontásakor kitért, hogy 5 rómaikori foga-

dalmi kő és 12 síremlék volt egyenlő nagyságú darabokra szétbontva. A sírkövek Savaria valamelyik régi temetőjéből kerültek oda. Szerző az egyes darabokat külön is ismerteti.

Rhé Gyula: *A somlyóvásárhelyi halomsírok.* (Évi jelentés a Veszprémmegyei Múzeum és múzeumi könyvtár 1928/29. évi fejlődéséről és évvégi állapotáról.)

A veszprémmegyei Somlyóvásárhely vasúti megállója melletti temetőben az 1850-ben épült kiskápolnát bontották el 1928-ban. A kápolna alapzata alól kikerült törmelékekből cserépdarabok, vas- és bronztárgyak jutottak felszínre. Az ellenőrző ásatás alkalmával megállapítható volt, hogy a kápolna alatt egy sírkamrát készítettek bazalt kövekből, amelyre nagymennyiségű földet hordottak. A bazaltkő boltozat azonban bedőlt, úgy, hogy a sírkamra mellékletei összetörték. Annyit mégis sikerült kimutatni, hogy a kamrában elégett emberi csontrészek voltak, különböző nagyságú edények között. Találtak még zabla és lőszerszám darabokat is, azonkívül vashalomból készült fegyverek, egy nagyobb paizs, sőt két kocsikerék a bronz is került elő.

A Kápolnadomb közelében levő másik halomból egy hasonló sírkamra bazaltköveinek bányászása közben bukkantak égett temetkezésre. A mellékletek az előbbihez hasonlóak. Legszebb darabok az előkerült állat-idolmok.

Az előbbi két domb közvetlen szomszédságában levő harmadik halom alaprajza nem olyan szabályos kör alakú, mint a másik kettőé. Ezt a halmot azonban a föld tulajdonosa nem engedte megásatni, de Rhé szerint „a halom felépítéséből, anyagából bizony lehet arra következtetni, hogy ez is a másik két halommal együtt ugyanazon kultúrának emléke”.

Az előkerült edények készítése módja és a vasfegyverek formája alapján szerző a sírokat a Kr. e. IV. század első felére datálja.

III. Népvándorlaskor.

Fettich Nándor: *Adatok az ősgermán állatornamentumok II. stílusának eredetkérdéséhez.* (Arch. Ért. 1929. évf. 68—125. old.)

I.

A fehérmegeyei Igar község pusztáján, az Igari Vámi Szőlőhegyről három ízben kerültek elő avarkori leletek. Az igari első leletet még 1900-ban publikálta Hampel József az Arch. Ért.-ben.

A második lelet egy férfi és egy nő, továbbá a férfi mellé temetett lócsontváznak voltak mellékletei. A férfi sírjából vasfokos, háromélű nyílcsúcsok, egy övgarnitúra nagy bronz szíjvége, öntött bronzcsatja, és bronzkarika volt megmenthető. A nő csontváz mellől két aranyfülbevaló (üvegpaszta csüngőkkel), két kis rekeszes aranykorong és egy hosszúkás formájú gyöngyszem kerültek elő. A többi mellékletek elkallódtak.

A harmadik leletet 1928-ban találták, amelyek harcos mellé voltak temetve. Az előkerült vasszablya markolata és pengéje egy darabból készült, keresztvasán erős aranylemez borítással. A hüvelytorkolat veretét szintén aranyból készítették. Mellékleteihez tartozott még két fülbevaló, rovátkolt aranykarikák, bronzkapocs, aranyozott ezüstcsat, ezüst lemeztöredékek, valamint két ezüst lemezből összeállított, a végeken aranyfoglatatú tarsoly-szegély, végül rossz ezüstdből készült, díszítés nélküli pohár.

Szerző a külföldi analógiák alapján megállapítja, hogy az ősgermán művészet u. n. II. stílusának állatmotívumai fordulnak elő a leleteken. Erre vallanak a fogazási tech-

nikával előállított állatkompozíciók, rovatkolások.

II.

Még 1899-ben a temesmegyei Fönlakon földmunkálatok során főleg préselő mintákat tartalmazó leletre bukkantak. A leletet már több helyen ismertették, Fettich itt csak a préselő minták ornamentikájával foglalkozik. Az egyik préselő mintával valószínűleg lószerszámdíszeket készítettek. Ennek ornamentikája geometrikus, fordított keresztalakú. A magyarországi és oroszországi s más analógiák alapján szerző a szkita művészet korábbi idejére datálja a mintát.

III.

Értekezésének harmadik részében, mert az európai kora középkori barbár emlékek eredet-kérdését megoldani az oroszországi leletek ismerete nélkül lehetetlen, a Magyarországon talált és az Avar kori Műipar Magyarországon c. munkájában közölt anyaggal párhuzamosan ismerteti az oroszországi leleteket, azok fogazási ornamentikáját. Ismerteti a hazai régészeti leleteken a fogazási technika fellépésének körülményeit. Megállapítja, hogy a fogazást préselési technika, vagy öntés útján készítik, de sohasem utólag rakják fel a kipréselt lemezre.

Schupiter Elemér: *Övdiszító műgyakorlat a hun ötvösművészetben.* (Arch. Ért. 1929. évf. 258—265. old.)

Schupiter a Szentés határában levő u. n. Nagyhegyi hun temető 139 sírja közül

kiragadja a legjellegzetesebbet, a 133. sírt, és annak mellékleteit ismerteti. A 176 cm mély sír mellékleteiből megállapítja, hogy milyen volt a hunok övdiszítése. Előkerült a derékszíj bőr anyaga, találtak szövetmaradványokat is. A sírbontás során szerző megfigyelhette, hogy az övdiszkek négyes tagozással voltak a bőr anyagára felerősítve. Az övdiszkeket bronzból öntötték, hátlapjukat kimélyítették, az így keletkezett mélyedést pedig valamilyen pépes anyaggal töltötték ki. Nem lehetetlen szerinte, hogy a szíjvéget eredetileg fából faragták ki és arról készítették negatív öntőmintát, mert a szíjvég díszítési formája erre mutat.

Dr. Lovas Elemér: *A bágyog—gyűrhegyi népvándorlási temető.* (Arch. Ért. 1929. évf. 248—258. old.)

A Fertővidéki Bágyog és Szovát községek között fekvő „Gyűrhegy” domb oldalában, homokbányászás közben már 1905-ben kerültek elő avar kori sírmellékletek. Lovas 1925. őszén kezdett itt ásatni s 1927. tavaszáig 26, részben lovassírt tárt fel. A leletek a szokásos avar kori emlékek, kengyelek, kardok, aranylemezzel borított bronzszíjvégek, csatok, halánték karikák, fülbevalók, stb. Figyelmet érdemelnek a második és egy nem hiteles ásatásból származó sírok mellékletei közül a „görbe csontlemezek”, amelyekről folyóiratunk más helyén Dr. Cs. Sebestyén Károly megállapítja, hogy azokat az íjak két végére kötözték és ezekre erősítették fel az íj-húrját.

Dr. Bálint Alajos.